

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

יום זכרון תרועה

הלכה

ראש השנה שחל לחיות בשבת

ראש השנה תשפ"ז

שנה כ"ח – קובץ א' [תתקנ"ט]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י

מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של

מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

ראש השנה תשפ"ז

ראש השנה שחל להיות בשבת

"יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה" (משנה ר"ה כ"ט ע"ב).

א

בגדר גזירת חכמים שלא לתקוע בר"ה שחל להיות בשבת

ובגמ' שם תחילה למדו מקראי דאין תוקעין בשבת, ד"יום זכרון תרועה יהיה לכם" היינו בחל להיות בשבת, ו"יום תרועה יהיה לכם", בחל להיות בימות החול, ודחינן לה דכיון דתקיעת שופר חכמה היא ואינה מלאכה אין לבטלה מדין תורה, וכן דאם כן אף במקדש לא היו תוקעין, ומסקינן, "אלא אמר רבא מדאורייתא מישרא שרי ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה דאמר רבה הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיין בתקיעת שופר גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ר, וה"ט דלולב וה"ט דמגילה".

אמנם מסקנת הירושלמי כפי ההוי אמינא בבבלי במס' ר"ה (י"ח ע"ב) מסקינן דבר"ה שחל בשבת כתיב "יום זכרון תרועה", עי"ש.

והנה יש לדון ולחקור בזה, האם חכמים עקרו המצוה, והתקוע בר"ה שחל להיות בשבת אפילו מה"ת לא קיים המצוה מכח תקנתם לאסור התקיעה בשבת, או שרק קבעו איסור בדבר ובטלו החיוב, אבל המצוה קביעא וקיימא ואם תקע בשבת קיים מצות התורה.

ונחלקו האחרונים בשאלה זו. בדרוש וחידוש לרע"א (מערכה ח' למס' חגיגה ד"ה והנה המג"א, ומודפס בחידושי הגרעק"א לפסחים דף פ"ט ע"א) כתב: "דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצוות שופר, דזמנו גם בשבת, אלא דעבר על שבות דשבת". וביאר לדרכו את מה שאמרו דאין מעכבין את התנינוקות מלתקוע משום חינוך, הרי דגם בתקיעה בשבת יש חינוך למצוה, וכ"כ בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קמ"א אות י"א), "כיון דחכמים אין יכולים לעקור דבר מה"ת רק בשוא"ת כמ"ש רש"י ברכות (דף כ' ע"א) וז"ל, דברים רבים התירו חכמים לעקור דבר מה"ת היכא דאינו עוקר דבר במעשה

ראש השנה שחל להיות בשבת

בידים אלא יושב במקומו ודבר תורה נעקר מאליו, א"כ לא עקרו חכמים המ"ע כלל שיהיה בטל המצוה לתקוע בשבת, דא"כ הרי חכמים עוקרים המצוה בידיה וזה אין כח בידם לעשות, ואיסורא נמי אית בהו שעוקרים כו', אלא ודאי המצוה נשארת במקומה".

ומדברי רע"א והאבנ"ז מוכח להדיא דס"ל דאין כח ביד חכמים לעקור המצוה מה"ת, ונפק"מ לגבי התקוע בשבת או הנוטל לולב ביום הראשון של חג שחל בשבת האם קיים המצוה מה"ת או לא.

[ומצינו שגזרו חכמים גם על מקרא מגילה בשבת מטעם זה כמבואר בגמ' שם, אלא דלא שייך התם שאלה דידן, דהתם ודאי לא קיים המצוה כיון דמצוה דרבנן היא והם שאמרו לקיימה בחול אמרו אף לבטל קריאת המגילה כשחל בשבת].

אולם החלקת יואב בספר קבא דקשייתא (קושיא צ"ט) כתב:

"ראיתי דבר תמוה להגאון רע"א ז"ל במערכה ח' דפשיטא ליה אם תקע שופר בשבת אף דעבר על שבות מ"מ המצוה נתקיים בדיעבד. אבל מאוד לפלא על הגאון כמותו שיאמר דבר כזה, ולא מיבעיא לתוס' ריש סוכה [דכתבו] דכל היכא דהמצוה פסולה מדרבנן גם מה"ת לא יצא וכו' ודבריו תמוהין מאד וכו', עי"ש.

וכונתו לדברי התוס' בסוכה (ג' ע"א ד"ה דאמר לך) דכתבו גבי מי שיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית דלא יצא לב"ש וקאמרי לב"ה "אם עשית כן לא קיימת מצוות סוכה מימך", וביארו התוס' דמשמע דאף מדאורייתא לא קיים, ומבואר שיש כח ביד חכמים לעקור את קיום המצוה אף מה"ת אם לא עשאה כמצוות חכמים.

ובשו"ת פרי הארץ (ח"ב סי' י') כתב להסתפק בנ"ד אם מי שתקע בשבת לא יצא יד"ח אף מדאורייתא וצריך לברך זמן ביום השני, או שיצא יד"ח מה"ת ושוב אינו מברך זמן בתקיעות ביום השני, וכתב דשאלה זו תלויה אם באיסור דרבנן אמרינן ג"כ הכלל דכל מלתא דאמר רחמנא לא תיעביד אי עביד לא מהני.

ולכאורה יש להוכיח דיש מצוה בשבת מדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' שגגות ה"ח) וז"ל: "כל העושה מצוה מן המצוות ובכלל עשייתה נעשית עבירה שחייבין עליה כרת בשגגה הרי"ז פטור מחטאת מפני שעשה ברשות", ושוב כתב (שם בהלכה י') וז"ל: "המוציא את הלולב ביו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כדי לצאת בו, והעבירו ד"א ברה"ר בשוגג פטור שהרי ברשות הוציא" עכ"ל. ואע"פ שבגמ' נחלקו בדבר

ראש השנה שחל להיות בשבת

דאיכא מ"ד דס"ל דטעה בדבר מצוה נפטר מחטאת אפילו כשלא עשה מצוה, הרי פסק הרמב"ם דלא נפטר אלא כשעשה מצוה, כמבואר בהלכה ח', ומ"מ פטר מי שהוציא לולב בשבת, הרי דנחשב עשה מצוה, ומכאן יש ראייה לכאורה לדעת רע"א והאבנ"ז. אמנם, אפשר דלדוגמא בעלמא נקטיה.

אך באמת אין זה ראייה כלל, וברור שכונתו לעיקר הדין לפני שביטלו חכמים מצות לולב בשבת, וכמ"ש במנחת חינוך (מצוה קכ"א), עי"ש.

ב

אי עביד לא מהני במעשה מצוה

ובעיקר מה שכתב בפרי הארץ לתלות ספק זה בפלוגתא דאב"י ורבא בתמורה ד' ע"ב אי כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא מהני, ודן אם ה"ה לגזירות חכמים, כבר ביארתי במנחת אשר לב"ק (סי' נ"ו) דלא אמרו גדר זה אלא לגבי דבר שיש בו חלות, כקנין וקידושין וגירושין, וכגון התורם מן הרעה על היפה, או שינוי קונה בגזילה, וכל הני סוגיות שהובאו שם בתמורה, אבל לא אמרו הלכה זו כלל במערכת קיום המצוות דהיינו לומר דלרבא דלא מהני מעשהו לקיום המצוה, [ואע"פ שהתוס' שם מקשה גם מדברים הקשורים להכשר ופסול (שוחט פסח על חמצו וצורם אוזן בכור) מ"מ אין זה נוגע אם קיים מצותו או לא, דגם בגדרי הכשר ופסול יש לדון אם מהני או לא].

וכבר ביארתי במנחת אשר (ב"ק מהדו"ק סימן נ"ו) דשני מושגים המה, ולא קרב זה אל זה, מצוה הבאה בעבירה לגבי מצוות, ואי עביד לא מהני לגבי חלות כגון קניינים והפרשת תרומות ומעשרות וכדו' דשייך לדון בהם אי עביד מהני או לא מהני, ולא אם קיים מצוותו אי לא, דלגבי זה שייך דין מצוה הבאה בעבירה. ועיי"ש מה שהארכתי לדון בזה.

ג

ולגבי טענת הקבא דקשייתא דודאי לא קיים המצוה אף מן התורה, כמ"ש התוס' בסוכה לגבי מי שישב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, הנה יש לדחות דבריו מכמה טעמים דלא דמיא לנדון דידן.

ראש השנה שחל להיות בשבת

דהנה מצינו באחרונים שדנו באריכות מה כוחם של חכמים לחדש שלא קיים המצוה אף מה"ת, ולא כתבו בזה דבר ברור עד שהגאון ר' שלמה קלוגר כתב בחכמת שלמה (או"ח סי' תרל"ד סעיף ד') דצ"ע על התוס' ועל השו"ע שפסק בעקבותיו (שם) "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו חוץ לסוכה ואכל כאילו לא אכל בסוכה", ולא מציא פשר לסברא זו.

ובדבר אברהם (ח"ב סימן כ"ו אות י') כתב לדחוק לפרש בתוס' דלא קיים המצוה משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. אך כבר נחלקו רבותינו אם בעבירה דרבנן יש דין מהבב"ע, עיין שד"ח (מערכת מ' כלל ע"ז אות ז') שהאריך בזה, (וע"ע בעונג יו"ט סימן ט').

ולענ"ד נראה דשיטה זו שיש כח ביד חכמים לומר דאף מה"ת לא קיים מצוה, מושתתת על גדר "נמסר הדבר לחכמים", וכבר הארכתי במנחת אשר לדברים (מהדו"ב סימן מ"ד) בגדר זה, ואפשר דגם כלל מצוות התורה נמסרו ביד חכמים לומר דאם עבר אדם על רצונם לא קיים מצוות התורה כלל, דהקב"ה מסר תורתו לשומרים וכאילו תלה מצוותיו ברצונם. ואף שיש בזה חידוש גדול לכאורה כך צריך לפרש את פשטות דברי התוס'.

וכתבתי במנחת אשר פסחים (סי' פ"ו) דרך במקום שחז"ל תיקנו סייג לד"ת להרחיק את האדם מן העבירה שלא ימשך לתוך ביתו, תקנו שלא קיים אפילו מה"ת, דהיה להם צורך דווקא בכך, שהרי אם היה מקיים המצוה מה"ת גם בכה"ג לא הועילו חכמים בתקנתם. אבל במצוות שנתקנו להוסיף על דברי תורה לשלימות עבודת האדם לא נתחדש גדר זה לעקור דבר מה"ת.

[ואע"פ שבפמ"ג בא"א (סי' רע"א סק"א) כ' דמדברי הרא"ש בפסחים (פ"י אות ה') משמע דאי לא מקדש על היין או פת לא יצא כלל ידי קידוש אף מה"ת (וכ"כ בדעת הרא"ש במנחת חינוך מצוה ל"א), מ"מ דברי חידוש הם וכבר כתבתי במנח"א שם לדחות דבריהם].

ולדברינו לא חידשו התוס' גדר זה אלא בסייג של חכמים לדבר תורה. ובכדי לבאר הדברים יש להקדים ולפרש בגדר דברי חכמים, דנחלקים לג' תחומים.

ראש השנה שחל להיות בשבת

א. גזירות, שהם סייג למצוות ואיסורי התורה כמו שבות דשבת, שניות לעריות וכדו' שבהם באו להרחיק את האדם מן העבירה.

ב. מצוות, והוא שמצינו שחז"ל גם חידשו מצוות לשלימות עבודת האדם כמו מצוות נר חנוכה מגילה וכדו', וגם קבעו מטבע למצוות התורה כברהמ"ז, ומטבע הברכות התפילה והמצוות.

ג. תקנות, כגון תקנות השותפין והלוקחין והשבין, תקנות בתחום האישות ומשפחה כגון כתובה וכדו'.

ונראה ברור שדברי התוס' שלא קיים המצוה אפילו מה"ת, שייכים דוקא כשעשו סייג לתורה וילפינו לה מקרא ד"ושמרתם את משמרת", עשו משמרת למשמרתי (יבמות דף כ"א) לאסור שניות לעריות, ובזה יפתה תורה את כחם של חכמים ומסרה בידם גם שהעובר על גזירתם לא יצא יד"ח אף מדאורייתא, ומשא"כ במצוות שהוסיפו חכמים כגון הדלקת נר חנוכה דעלה מייתנין בשבת (כ"ג ע"א) לקרא אחרינא "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

וכיון דאתינא להכי, דלאו בחדא מחתא מחתינו להו, נראה עוד דאפשר דאף בסייגים אין לך בו אלא חידושו, וכבר כתבו התוס' דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה. ואפשר דרק לגבי מצוות ישיבת סוכה שחששו שמא ימשך אחר שלחנו דהוי חשש קרוב בטלו המצוה לגמרי, משא"כ גבי שופר בר"ה ונטילת לולב שהחשש שמא יעבירו ד"א ברה"ר חשש רחוק הוא, לא החמירו כ"כ עד כדי ביטול המצוה.

ועוד יש לחלק בין הא דסוכה לני"ד, דאפשר דדוקא כשחכמים קבעו דפוס ומטבע למצוה כמו צורת הישיבה בסוכה או תקנת קידוש על היין בשבת וכדו', בכה"ג יש טעם לומר שאם שינה ממטבע שקבעו חכמים, חסר לו בקיום המצוה אפילו מה"ת, אבל כשחכמים הגבילו זמן לעשיית המצוה, שמא ל"ה כ"כ פגם בקיום המצוה מה"ת.

אך לולי דברי האחרונים היה נלע"ד לפרש דברי התוס' בדרך אחרת, דאין כוונת התוס' כפשוטו שלא קיים המצוה מה"ת, דמ"מ דבר תימה הוא דאיך יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, אלא שיש לדון ולחקור במה שאסרו חז"ל לישב בסוכה ושלחנו בתוך הבית האם הכלילו את איסורם במצוות סוכה של התורה, או שתקנו איסור בעלמא על האדם כשאר איסורי דרבנן ולפי"ז יעבור רק על איסור חכמים אם ישב

ראש השנה שחל להיות בשבת

בסוכה ושלחנו בתוך הבית דאי"ז גדר וסייג במצוות סוכה ובכה"ג אפילו קיים את מצוות ישיבת סוכה אף מדרבנן.

וזה כונת התוס' שלא קיים מצוות סוכה דאורייתא היינו שלא קיים אפילו מצוות סוכה אבל מדרבנן לא קיימה ולא רק שעבר איסור, כיון שזה דין במצוות ישיבת סוכה, אבל לא עלה בדעתם דאין כאן חפצא של מצוה דאורייתא, ודו"ק.

ובכל עיקר דברי התוס' אין זה הסכמת הראשונים ובדברי הריטב"א (סוכה כ"ח ע"א) והר"ן בסוכה כ"ז (י"ב ע"ב בדפי הרי"ף) וכן בר"ן פסחים קט"ו (דף כ"ה ע"ב מדפי הרי"ף) מבואר להדיא דכונתם דלא קיימת מצוות סוכה באופן הראוי ומ"מ קיים מצוה ויצא יד"ח עי"ש.

ד

תקיעת שופר בשבת בבין השמשות

והנה החלק"י הקשה שם להבנת הגרעק"א, דא"כ נתחייב לתקוע בשופר בבין השמשות דאפוקי יומא, דהלא לא גזרו על שבות בביה"ש, וע"כ דחכמים ביטלו לגמרי מצות השופר.

ולכאורה היה נראה דשאני שבות דידן דכיון דכל החשש הוא שמא יעבירונו כשילך אצל חכם ללמוד את התקיעות הלא יש לחשוש שילך מבעוד יום, ואם נתיר לו לתקוע ביה"ש מה הועילו חכמים בתקנתם. אך מאידך יש לדון דלא אזלינן בגזירות חכמים בתר טעמא, ואם כלל הוא דלא גזרו על שבות ביה"ש, ה"ה בשבות זה ואין לחלק בין שבות לשבות.

ולכאורה נחלקו בשאלה שני תירוצים בתוס' במגילה (ד' ע"ב ד"ה ויעבירונו). דהנה הקשו התוס' שם למה לא חששו שמא יעבירונו לגבי תקיעה דמוצאי יום"כ, ותירצו דכיון דכל האיסור לעשות מלאכה לפני הבדלה אינו אלא מדרבנן לא גזרו. הרי לן בתירוצן זה דלא חיישינן שמא יעבירונו ד"א מבעוד יום. אך עוד תירצו דכיון דאין צריך לתקוע אלא תקיעה אחת לא חששו, ונראה דלתירוצן זה אכן חיישינן שמא יעבירונו מבעוד יום, ודו"ק.

ועיין עוד להלן מה שישבתי בפשיטות קושיית החלק"י.

ראש השנה שחל להיות בשבת

ה

אם המברך זמן על השופר בר"ה שחל בשבת יצא יד"ח

ובמה שהבאתי מפרי הארץ שכתב שהנפ"מ אם התוקע בר"ה שחל להיות בשבת יצא יד"ח המצוה מדאורייתא הוא אם צריך לברך ביום השני שהחיינו (להסוברים שאם בירך ביום הא' אינו מברך ביום הב'), והביאו דבריו האשל אברהם להג"ר אברהם אופנהיימר זצ"ל (בסימן ת"ר), והחכמת שלמה (בסי' תקפ"ט).

לענ"ד אין שאלה זו תלויה כלל בחקירה הנ"ל, דהא מ"מ ברכת הזמן מדרבנן היא, וכיון שאסרו חכמים לקיים מצוות לולב ושופר בשבת היאך יוכל לברך ברכה שלא ברצון חכמים, דאפילו לשיטת הגרע"א שנחשב שמקיים המצוה מה"ת מ"מ אין מקום לברך על מצוה זו שיש איסור בעשייתה, דכל הברכה שייכת בזמן שמחויב או רשאי לעשות המצוה, ועוד כיון שברכה זו מדרבנן, והם אמרו והם אמרו, וודאי שברכה לבטלה היא, וז"פ.

[אמנם לכאורה אף אם לא בירך, כיון שעשה את המצוה, כבר אין לו לברך שהחיינו. וא"כ ספיקו של האשל אברהם אינו על ברכת היום הראשון אלא על השהחיינו של היום השני, דשמא אף אם לא בירך ביום הראשון, הרי כיון שכבר עשאה שוב אין לו לברך. וכמו באדם שאכל פרי חדש בלא שהחיינו דאין לו לברך אח"כ כשאוכל מאותו מין שוב].

אלא שמטעם אחר נראה דאף אם נניח שחכמים ביטלו לגמרי את המצוה אפשר דלא הוי ברכה לבטלה, דהא שנינו בגמ' סוכה (מ"ו ע"א) וכך נפסק גם בשו"ע (סי' תרמ"א) דהעושה סוכה יברך שהחיינו וכו', וכך מבואר גם לגבי אגד הלולב במשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק כ"ט) עיי"ש, ואפשר דה"ה כשמברך ביום הראשון שחל בשבת לא גרע מהמברך בשעת אגד הלולב [ואע"פ שמבואר שם שעדיף לברך בשעת קיום המצוה, עכ"פ די לנו בזה שיוצא יד"ח כדי שלא יחשב כברכה לבטלה].

והנה במשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק נ"ו) כתב, שאם בירך על הלולב ואחר הברכה ראה שלא היה בו הדס או ערבה או שהיו פסולים או מהופכים צריך לברך שנית על נטילת לולב ועל הזמן, ומבואר דכיון דלא התכוין לברך על אגד הלולב אלא על מצות הנטילה, ובאמת לא יצא ידי חובת המצוה, הוי ברכה לבטלה, אך בסי' תרל"ט ס"ק מ"ח לכאורה

ראש השנה שחל להיות בשבת

סותר דבריו דכתב "ומי שקידש בליל סוכה והתחיל לאכול, ואח"כ ראה שהלאדי"ן (גג מעל הסכך הנסגר בשעת הגשמים) לא היו נפתחים עדיין, נראה לי שיאכל שוב כזית ויברך לישב בסוכה אבל קידוש פשיטא שא"צ לברך שנית ואפילו זמן לא יברך עוד הפעם [כיון דלדין התלמוד מהני הזמן שבשעת עשיית הסוכה למצות סוכה כ"ש שמהני בזה מה שבירך כשהיו הלאדי"ן סתומים]".

ולכאורה הכרעתו כאן שא"צ לברך שוב שהחיינו סותר את דבריו בסי' תרנ"א לגבי ד' מינים שיברך שוב זמן אע"פ שגם שם יכול לברך בשעת אגידת הלולב (כמבואר בדבריו סי' תרנ"א ס"ק כ"ט).

והנראה ביישוב דברי המשנ"ב, דכיון דכל טעם הפטור אינו אלא משום דלא גרע מאילו בירך על העשייה, מסתבר דהכל תלוי בחפצא דמצוה אם כשרה היא מצד עצמה או לא, ובסוכה שיש עליה כיסוי אין חסרון בעצם הסוכה, ולכן אין פסול תעשה ולא מן העשוי כשפותחין את הגג כמבואר בפוסקים, אבל בלולב שאחד ממיניו פסולים יש ריעותא בגוף החפצא ולמ"ד לולב צריך אגד יש בו פסול תעשה ולא מן העשוי, וצריך לאגדו שנית ולכן גם ברכת הזמן יצאה לבטלה, דמצוה אין כאן וחפצא דמצוה אין כאן, ודו"ק בזה.

ויש לעיין בני"ד דמצד אחד אין בו חסרון בעצם החפצא דשופר, אך אפשר דגרע טפי כיון דעל פי תקנת חז"ל אין כלל מצוה בשבת וצ"ע.

והנה עוד יש לעיין בזה מדברי השו"ע (בסי' תרס"ב סעיף ב') דביו"ט שני בסוכות אין מברכין זמן על הלולב אא"כ חל יום הראשון בשבת, וביאר המשנ"ב (ס"ק ב') דאף אם יו"ט הראשון חול הוא מ"מ לא גרע מאילו בירך זמן בשעת עשיית הלולב, הרי לן דאף אם אין זה זמן המצוה כלל וגם האדם לא התכוין לברך על העשייה אלא על קיום המצוה מ"מ יצא, ואפשר דה"ה בני"ד דאף אם אין מצוה כלל בשבת מ"מ לא גרע מיום חול ממש, אך אפשר דשאני יו"ט שני דמ"מ מדרבנן יש בה מצוה, וי"ל בזה.

הרי חזינו דיש להסתפק בבירך על השופר והלולב בשבת אם צריך לברך למחרת שוב ברכת הזמן, אך אין שורש הספק במה שנחלקו האחרונים אם קיים המצוה של תורה, אלא יסוד הספק אם ברכת הזמן יצאה לבטלה כיון שהתכוין לברך על קיום מצוה ולא קיימה, או שמא לא גרע מאילו היה מברך על הכשר המצוה, כמבואר.

ראש השנה שחל להיות בשבת

ו

בגדר גזירות חכמים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת

ובעיקר המחלוקת בין הגרעק"א והחלק"י נראה, דאף אם לא עקרו את המצוה דאורייתא, מ"מ פטרוהו מלקיימה. דכאשר אמרו שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה, כונתם לא רק דיש בכחם לגזור גזירה ולאסור איסור שעל ידם יבטל אדם מן המצוה, אלא יש עוד בכחם לפטרו מן המצוה.

ונראה לכאורה דעצם גדר זה מוכח ממה שפטרוהו ממגילה בשבת, דלכאורה נראה פשוט דלא אסרו חכמים לקרוא מגילת אסתר בשבת, דהלא בתורה קעסיק ומה בין אסתר לרות או קהלת או תהלים, וע"כ דגדר התקנה היא שפטרוהו ממצות מגילה. אמנם במגילה אין בזה חידוש כלל דהלא לא מדובר במצוה דאורייתא, אך מ"מ למ"ד דברי קבלה כדברי תורה דמי, חזינן דמ"מ פטרוהו חכמים ממצות נביאים אף שלא גזרו בזה איסור.

[אך דעת הפר"ח דאסור לטלטל מגילה בשבת משום דאין קורין בו, אך רוב האחרונים חלקו עליו, עיין משנה ברורה (סי' תרפ"ח ס"ק י"ח).]

וכך נראה גם ממה שגזרו חכמים בקר"ש של ערבית שתהא עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, כדתנן בריש ברכות, דלכאורה פשוט דאין איסור לקרוא קר"ש אחרי חצות, דהלא קורא בתורה הוא, אלא שפטרוהו מלקרוא, אף שאין בידם לעקור שום מצוה מעצם המצוות דאורייתא, ודו"ק בענין זה.

ונת"י שב לפי"ז קושית החלק"י (דלעיל אות ד'), דכיון שפטרוהו ממצות השופר בשבת, מלבד האיסור שגזרו על עצם התקיעה (ונטילת הלולב), אף בביה"ש אין בזה כלל מצוה. ולכאורה זה נראה מוכרח, דאל"כ נאמר ג"כ דאם יכול האדם לתקוע בשופר בשינוי חייב לתקוע שופר בשבת דהלא הוי שבות דשבות במקום מצוה, וכך גם בלולב למה לא יטול לולב בשינוי, ועוד דכיון דאין לנו רה"ר בזמה"ז לעולם הוי שבות דשבות במקום מצוה, וע"כ נראה ברור דמלבד השבות שגזרו נכלל בתקנתם גם פטור ממצות השופר והלולב וכדמצינו במגילה כמבואר.

אלא דעדיין יש לעיין האם יש כאן פטור בלבד ולעולם יקבל שכר כמי שאינו מצווה ועושה, דאין כח ביד חכמים אלא לפטרו והו"ל כאילו אין חיוב, או שמא יש בכחם אף

ראש השנה שחל להיות בשבת

לומר שאין כאן עבודת ה' ולא יקבל שכר אף כמי שאינו מצווה, ויש להסתפק כן אף אם ננקוט שאין בידם לומר דאין כאן חפצא דמצוה וכשיטת הר"ן והריטב"א.

ונראה פשוט לענ"ד דכיון שאסרו חכמים לתקוע בשבת וכן אסרו ליטול לולב אף אם נאמר שלא עקרו ולא ביטלו את ה"חפצא דמצוה", מ"מ אינו מקבל שכר כלל, דאין הקב"ה גומל טוב אלא לעושי רצונו, ורצונו ית"ש שלא לסור מדברי חכמים, והעובר על דברי חכמים עבירה בידו ונענש ואינו מקבל שכר, וז"פ.

ב

תקיעת שופר בשבת לחולה שיש בו סכנה

כבודי ידידי ויקירי

הרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א

כ"ק האדמו"ר מטשורטקאב מנטשסטר

הנני במענה קצר לשאלתו לאחר שעברתי על הקונטרס שערך בענין ונהניתי מאד למקרא דבריו היקרים.

איש אחד שחלה לפני ר"ה במחלת הקורונה ומצבו הלך והחמיר מיום ליום, וחשש שיצטרך להתפנות לבית החולים, בהתקרב ראש השנה שאל אם יצטרך להתפנות לבית החולים ביום ראשון של ר"ה שחל בשבת, האם מותר שיתקעו לו שופר בשבת בידעו שבבית החולים לא יתאפשר לו לשמוע קול שופר. האיש יודע שאין תוקעין שופר בשבת, אך מכיון שהוא חושש שביום שני של ר"ה יבצר ממנו לשמוע קול שופר, וכל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה, ואם לא עכשיו אימתי, ומשו"כ התחנן האיש שיתקעו לו בשבת. (בסופו של דבר הוטב לו והחלים בביתו ב"ה, אך כת"ר פלפל בשאלה זו וביקש את חות דעת).

הנה פלפלת בחכמה במה שנחלקו הגרעק"א ובעל חלקת יואב במה שביטלו חכמים תקיעת שופר בשבת משום גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר. לדעת הגרעק"א (דרו"ח מערכה ח') התוקע בשופר בשבת קיים מצוה דאורייתא עכ"פ, ולדעת החלק"י (קבא דקושייתא צ"ט) חכמים עקרו לגמרי את מצות השופר ואף מצוה דאורייתא אין בידו, כדרך שכתבו התוס' (סוכה ג' ע"א) לגבי היושב ושולחנו בתוך הבית שאמרו בו (סוכה כ"ח ע"א) "אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך", ופירשו התוס' שאפילו מצוה דאורייתא לא קיים, וכך גם במצות שופר בשבת. וכדברי הגרעק"א כתב גם האבני נזר (שו"ת יו"ד סימן קמ"א), ועיין עוד באשל אברהם (להג"ר אברהם אופנהיימר סימן ת"ר) שהביא את ספיקו של שו"ת פרי הארץ, במי שתקע בשופר בראש השנה שחל בשבת אם יברך שהחיינו בתקיעת שופר ביום שני של ראש השנה, עי"ש.

ולדבריהם כתב מעכ"ת בנידון דידן שיש מקום להקל לתקוע לו בשבת.

ראש השנה שחל להיות בשבת

והנה בכל עיקר מחלוקת זו ובביאור דברי התוס' הארכתי בכמ"ק במנחת אשר כללי המצוות (סימן כ"ט ועיין עוד מנח"א פסחים סימן פ"ו ומנח"א מועדים ח"א סימן ט'), וביארתי שעד כאן לא נחלקו אלא בהגדרת הדברים, אך אף אליבא דהגרעק"א התוקע בשופר בשבת עבירה בידו ולא מצוה, ואינו מקבל שכר כלל, דאין הקב"ה חפץ במצוות שנאסרו ע"י חז"ל, לא תסור מכל אשר יגידו לך אמר רחמנא, והעובר על דברי חכמים עבירה בידו, ואין כל נפ"מ במה שקיים מצוה מה"ת. ודבר זה ברור ופשוט בעיני כביעתא בכותחא.

וכיוצא בדבר ביארתי לגבי היושב בסוכה בשעת ירידת גשמים, שאמרו חז"ל (משנה סוכה כ"ח ע"ב) משל לעבד שמוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו, ואמר לו איני חפץ בשימושך, וכתב הרמ"א (תרל"ט ס"ז) שאינו מקבל שכר ונקרא הדיוט. ולענ"ד פשוט שקיים מצוה דאורייתא, דלא אמרו אלא שהמצטער פטור מן הסוכה, אבל אכתי מקיים מצוה כמי שאינו מצווה ועושה, ואל יהא דבר זה קל בעיניך, שהרי מעיקרא סבר ר' יוסף דגדול שאינו מצווה ועושה ממי שמצווה ועושה, ולמה אינו מקבל שכר.

אלא נראה כנ"ל, דאין האדם מקבל שכר על המצוות לכשעצמן אלא על עשיית רצונו ית"ש, ואם אמרו חז"ל דבשעת ירידת גשמים אומר האדון "איני חפץ בשימושך" הרי שאין הקב"ה חפץ במצוה זו ולפיכך המקיימה אינו אלא הדיוט ואינו מקבל שכר.

ומשום כך נראה לי פשוט כביעתא בכותחא וכשמש בצהריים וק"ו הדברים שחלילה לתקוע בשופר בשבת נגד תקנת חז"ל, ואין לעשות זאת בשום ענין ובשום תנאי כלל וכלל, ואין זה תלוי כלל במה שנחלקו רעק"א והחלק"י.

ובמה שאיש זה דואג שלא יזכה לשמוע קול שופר, ושמא משו"כ יתרע מזליה, יש להסביר לו שאם תיקנו חז"ל שאין תוקעין בשופר בשבת, הרי מיסודות האמונה להאמין שודאי אין ישראל יוצאים נפסדים מכך, וכבר כתבו גדולי הדורות דרכים רבות להסביר ענין זה גם בפנימיות הענין, ואני הקטן נראה לי דהלא כל עיקר השופר להעלות זכרון ישראל לטובה לפני הקב"ה, וענין זה מתקיים גם ע"י שבת דגם שבת זכרון הוא לישראל.

ואמנם הלכה פשוטה היא דמחללין שבת משום יתובא דעתא דחולה וכמבואר במס' שבת (קכ"ח ע"ב), אך בנידון דידן פשוט שאם יסבירו לאיש יקר זה אמיתותה

ראש השנה שחל להיות בשבת

ופשטותה של תורה, שאין כל צורך בתקיעת שופר בשבת, ועבירה היא ולא מצוה ודאי תתיישב דעתו.

אמנם הביא כת"ר משו"ת ממעמקים (ח"ד סימן ה') מש"כ הג"ר אפרים אשרי זצ"ל מעשה שהיה בגטו קובנא בחג הסוכות תש"ג, שביום ראשון של חג שחל בשבת הגיע יהודי מוילנא וד' מינים בידו, והאיש הצטווה ע"י הנאצים ימ"ש לחזור למקומו במוצאי שבת, והתרגשות עצומה פרצה בגטו ורבים רצו לקיים מצות לולב, באמרם מי יודע אם עוד נזכה לעולם במצוה זו, וכשנודע להם שנבצר יהיה מהם לקיים את המצוה גדל צערם ביותר, ובאו לשאול את הרב אם מותר להם לברך על הלולב, הרב אשרי נמנע מלהשיב להם על שאלתם ורבים ברכו על דעת עצמם.

ומספר הרב אשרי שלאחר מכן סיפר על כך לרבה של קובנא הגרא"ד כהנא שפירא שהיה בין שוכני הגטו אלא ששכב על ערש דוי וא"א היה לשאול אותו בעתו ובזמנו, ואמר לו בעל הדבר אברהם "שמותר היה לכלואי הגטו לברך לכתחלה על האתרוג כי בכגון דא לא גזרו חכמים את גזירתם". ומע"כ רוצה לדמות מילתא למילתא דה"ה בנידון דידן.

ושתי תשובות בדבר:

א. נראה פשוט בעיני שהגאון בעל דבר אברהם לא היה פוסק כך הלכה למעשה, וכל כונתו היתה לתת ביטוי לעומק היגונו והצער התהומי של עם ה' הנתון להרג ולמשיסה, והרי אמר מה שאמר בדיעבד ולאחר זמן. ואף שחכמי ישראל גדולי עולם זהירים בלשונם, וכדברי חז"ל (אבות פ"א מי"א) "אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו ונמצא שם שמים מתחלל", בנידון דידן לא העלה הגאון על דעתו ששאלה זו תחזור על עצמה אי פעם בעתיד.

ב. אף אם נניח (והנחה זו מופרכת מיסודה כנ"ל) שאכן כך היה פוסק הדב"א אף לכתחלה, אין לדמות מילתא למילתא, ומאז היתה יהודה לגוי לא היה שבר כשבר בת עמי בשואה הנוראה, ואפשר שכדי לחזק את רוחם של שרידי חרב בגטו היה הגאון רואה לנכון להתיר ברכה לבטלה, אך אין ללמוד מזה לשום מצב ולשום ענין אחר, ובודאי שאין זה דומה לנידון דידן.

ראש השנה שחל להיות בשבת

אך הנראה עיקר בנידון דידן, שבאמת אין בידנו שום הוראה למעשה של הדבר אברהם.

ומה שכתבת לפי"ד הר"ן (ר"ה ח' ע"א מדה"ר) דהטעם שלא גזרו במילה בשבת שמא יעביר התינוק או האזמל ד"א ברה"ר, כיון שאינו מצוה שרובצת על הרבים בחדא מחתא יזכירו זל"ז, משא"כ בשופר ומגילה שכולם טרודים במצוה, ובהגהות חשק שלמה להגר"ש הכהן מוילנא (מגילה ה' ע"א) פלפל לפי דבריו לגבי קטן שמגיע למצוות בפורים שחל להיות בשבת. ופלפל דשמא לא יצא יד"ח בקריאה דערב שבת שלא נתחייב בה אלא מדין חינוך, וחייב לקרוא את המגילה בשבת, וכיון שאינו אלא יחיד לא גזרו לגביו גזירה שמא יעבירו.

וכתב מע"כ לפי"ד דה"ה בנידון דידן כיון שביחיד עסקינן לא גזרו לגביו גזירה שמא יעבירו, תמה אני תמיהה כפולה ומכופלת מחדא ותרי טעמי:

א. אף דברי החשק שלמה אינם אלא דברי פלפול בעלמא, ובודאי לא הלכה למעשה, ומעשה בכל פרק ופרק שיש פורים המושולש, וכי שמענו מעולם שיקראו את המגילה לקטנים שהגדילו בשבת, הלא פשוט כביעתא בכותחא, שלא בא הר"ן אלא לבאר טעם ותבלין בעיקר התקנה, למה גזרו בשופר ומגילה ולא גזרו במילה, אבל משגזרו גזרו, והשוו מדותיהם, ולא פלוג, ולא אמרינן דבמגילה ושופר דומיא דמילה לא גזרו, אלא לעולם אסור באופן מוחלט לתקוע בשופר ולקרא את המגילה בשבת, ובמילה לא גזרו כלל, וכז"פ.

ב. אף החשק שלמה לא פלפל אלא בקטן שמצד ההלכה לא יצא יד"ח בקריאת הקטנות ועפ"י ההלכה הוא חייב במקרא מגילה, ושלא כשאר העולם שיצאו יד"ח בקריאה בערב שבת כתיקון חכמים, משא"כ בנידון דידן שאיש זה מבקש לעבור עבירה, דבעצם אין בינו לכל אדם, אלא שרוח שטות נכנסה בו לשמוע קול שופר בשבת נגד דברי חכמים, מה מקום יש להקל לו, ומה זה ענין לדברי הר"ן והחש"ש. וכ"ז ברור ופשוט.

ומה שכתב בשו"ת ממעמקים שחכמים לא עקרו לגמרי מצות שופר בשבת, שהרי לא גזרו במקדש, ורבי יוחנן בן זכאי תיקן לתקוע בכל מקום שיש בו בית דין (ר"ה כ"ט ע"ב), והרמב"ם (הל' שופר פ"ב ה"ט) פסק שכל מקום שיש בו קבוע תוקעין בו בשבת, ועי"ש במ"מ שהעידו שתקעו בשבת בפני הגאון האלפסי, עי"ש. הרי שלא

ראש השנה שחל להיות בשבת

עקרו לגמרי מצות השופר, ומסתבר א"כ שבשעה"ד כמו בגטו קובנה יש מקום להקל, וה"ה ללולב.

גם בדברים אלה יש לתמוה, דבמקום שהתירו התירו ובמקום שגזרו לאסור אסרו, וכיצד נלמד זה מזה, והדברים פשוטים כ"כ שלא ראיתי צורך להאריך בהם.

סוף דבר הכל נשמע, לא היה שום מקום לעבור על דברי חכמים ולתקוע לו בשבת, ואם היו מברכים היה זה ברכה לבטלה, אא"כ היה בזה יתובא דעתא שדוחה אף איסור כרת דאורייתא, אך כבר כתבתי דאם לא נשתבשה עליו דעתו ודאי היה מבין שאין כל סגולה בעבירה על דברי חכמים, ואין שום תועלת וטובה יכולות לצמוח מתקיעת שופר בשבת.

באהבה וביקר

אשר וייס

[מנחת אשר קורונה סימן פ"ח]

ג

עוד בענין הנ"ל

לידי"נ ויקיר לבבי

מרבין תורה ומנהיג נאמן לעדתו

הרה"ג ר' ישראל פרידמן שליט"א

כ"ק אדמו"ר מטשורטקוב, מנשסטר

מכתבו היקר קיבלתי, ובו העיר במה שכתבי לו בעבר (מנחת אשר קורונה סימן פ"ח) שדברי החשק שלמה בהגהות על הש"ס (מגילה ה' ע"א) דיש לקרוא את המגילה בשבת לקטן שהגיע לחיוב מצוות בשבת דפורים המשולש ודאי לא נאמרו הלכה למעשה, ומעולם לא שמענו מי שניהג כך, אף שמעשים בכל פורים משולש שיש נערים שבשבת זו מגיעים לבר מצוה.

והעיר מעכ"ת משני מקורות שבאמת כך פסקו שני גדולי ירושלים הלכה למעשה.

בשו"ת הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר (או"ח סימן רל"ד) כתב ששמע מחתנו ר' פנחס צבי שכך הורה מהרי"ל דיסקין בשנת תרנ"ו, וזאת עפ"י דברי הר"ן שלא גזרו שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים במילה, דכיון שאין המצוה אלא של היחיד, אחרים יזכירו לו ולא יכשל במלאכה, משא"כ כשכולן טרודים במצוה יש חשש יתר שיכשל בהעברת ד' אמות ברה"ר. ולפי זה יש מקום לטעון דכיון דכולם כבר יצאו ידי חובת מגילה בערב שבת מותר לקרוא לילד זה בשבת.

ועוד כתבת שבשו"ת ציץ הקודש (ח"א סימן נ"ה) להגאון ר' צבי מיכל שפירא מגדולי ירושלים כתב שהגרי"ח זוננפלד צידד אף הוא לפסוק כן, מנימוק אחר לפי המבואר בביצה (י"ח ע"א) דמותר להטביל כלי שנטמא ביו"ט משום שטומאה ביו"ט לא שכיחה ולא גזרו אלא בכלי שנטמא בערב יו"ט, והוא הדין במי שמגיע למצוות בשבת בפורים המשולש דהוי מילתא דלא שכיחא.

ואני על משמרתי אעמודה, ופשוט כביעתא בכותחא שחלילה לפסוק כך מחדא ותרי טעמי.

ראש השנה שחל להיות בשבת

הרי לא מדובר במילתא דלא שכיחא, ובכל פורים המשולש בין רבבות אלפי ישראל בני ירושלים תמיד יש כמה וכמה ילדים שמוגיעים למצוות בשבת, ומעולם לא ראינו ושמענו מי שיקרא מגילה בשבת. וגם לא מצינו בדברי מי מהפוסקים שיעלה על דעתו לקרוא מגילה בשבת, וכבר כתבתי במק"א שאין לך ראייה גדולה משתיקת הקדמונים.

וגם בסברא אין הוראה זו מתיישבת על הלב, בין אם דנים עפ"י דברי הר"ן, וק"ו אם באנו להסתמך על דברי הגמ' בביצה.

דאף שכתב הר"ן שטעם שגזרו במגילה, לולב ושופר ולא במילת הבן משום שאלה מצוות שכל ישראל עוסקים בהן, ומילה אינה אלא על היחידים, אין זה אלא טעם בעיקר הגזירה, אך מ"מ אין לנו אלא דברי חכמים, ובמה שגזרו גזרו אף כאשר אין המצוה אלא על היחיד, (וכמ"ש במנח"א קורונה שם), ובמה שלא גזרו לא גזרו ומותר אף אילו היה המצוה מוטלת על הרבים, וכיוצא בזה מצינו בהלכה בהרבה מקומות, ואין זה ענין כלל למה שאמרו בביצה, דטומאה ביו"ט ענין מקרי שאינו שכיח ולא גזרו בה, אבל בר מצוה בשבת היא ענין טבעי המתחייב עפ"י הסטטיסטיקה, ופשוט שכל כהאי גוונא אין דנים אותו כמילתא דשלא שכיחא שלא גזרו בה.

ומ"מ נהניתי מאוד ממכתבו היקר, ומן הידיעות הנכבדות שלא היו ידועים לי, ומברכו אני להמשיך בעבודת הקודש בבריות גופא ונהורא מעליא, לקדש שם שמים.

באהבה

אשר וייס

יום זכרון תרועה

יום זכרון תרועה

שבת קודש זו יום זכרון תרועה היא, (ר"ה כ"ט ע"ב). ונראה דאף שאין אנו תוקעים בשופר, זכרון תרועה מיהו בעינן, ומוטל עלינו לזכור את תרועת השופר בהשתוקקות ובהתבוננות, להצטער שאין בידינו לתקוע ולבקש מהקב"ה שיעלה בידינו כאילו תקענו.

דהנה רבות עסקו גדולי הדורות בשאלה גדולה זו, היתכן שחז"ל ביטלו סגולה נפלאה זו דשופר משום חשש רחוק של "שמא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים", דהלא חשש זה רחוק הוא עד למאוד, ואף אם כך יקרה אין זה אלא עבירת היחיד בשוגג, ומשום חשש זה קיפחו חז"ל את כל העדה כולה למנוע מהם לא רק את מצות השופר, אלא אף את הסגולה המופלאה של זכירת עקידת יצחק, והלא פלא הוא.

והנראה בזה, דהנה שני ענינים שונים יש בתקיעת שופר האחת, סגולתה של עקידת יצחק וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה ט"ז ע"א) "תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם אילו של יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם את עצמכם", וענין זה הגדולה שבסגולות הכפרה בראש השנה. והענין השני הוא המלכת הקב"ה, ותוקעים אנו בשופר להמליך את הקב"ה בעולם כולו, ועיצומו של יום מלכות הוא, וכמ"ש תקעו לפני בשופר כדי שתמלכוני עליכם. וכבר כתב רבינו סעדיה גאון בטעמי התקיעות שתקיעת השופר יש בה המלכת הקב"ה בעולמו עי"ש.

והנה יש מי שיכריז על נאמנות מוחלטת למלך, אך את שליחי המלך לא יכיר, את חקיו לא יכבד, ובבניו ישתלח ללא רחם. נאמנות זו מסולפת לחלוטין, דמי שבאמת אוהב את המלך, ורוצה לעשות לו נחת רוח, יכבד לא רק את המלך אלא אף את בניו שריו ויועציו.

ובדרך זה נראה, דכאשר אנו נמנעים מלתקוע בשופר משום שכך תיקנו חז"ל יש בכך ביטוי נשגב ונעלה למלכות, שהרי בכך אנו מכריזים לגלות ולהודיע שאנו כפופים לא רק למלך אלא גם לעבדיו משרתיו שהן הם חכמי ישראל, וזו שלימותה של קבלת עול מלכות.

יום זכרון תרועה

ובימים קדושים נוראים ונשגבים אלה עיקר כונתנו בתקיעת שופר איננה לתועלת דידן, לזכות לסליחה, למחילה ולכפרה, אלא להמליך את הקב"ה בעולמו. וכבר כתב הכהן הגדול מאחיו (משך חכמה פרשת אמור כ"ג כ"ד), דהקב"ה וישראל, הם כשני אוהבים שכל אחד מהם חפץ בכבוד חבירו, והביא לכך שתי דוגמאות: א. מצות תפילין, הלא בתפילין שלנו כתוב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ובתפילין של הקב"ה אמרו (ברכות ו' ע"א) שכתוב בהן "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ב. במלחמת מדין צוה הקב"ה (במדבר ל"א ב') "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים" אך משה רבינו צוה (שם ג') "לתת נקמת ה' במדין" ע"ש.

ובדרך זה נראה. אמנם הקב"ה צוה לנו לתקוע בשופר ע"מ שיעלה לפניו עקידת יצחק ונזכה לסליחה, למחילה ולכפרה, אך אנו עיקר כונתנו להמליך את הקב"ה בעולמות כולם. ומש"כ מוותרים אנו על סגולת הכפרה כדי להוסיף חיל במלכות שמים.

ובספרי חסידות הוסיפו בד"ז לבאר דחג הפסח קרוי בתורה בשם חג המצות דשם זה רומז לחיבתן של ישראל שלא הספיק בצקם להחמיץ וגם צידה לא עשו להם. אלא יצאו אל המדבר הגדול באמונה תמימה, אך בני ישראל קוראים לחג זה פסח לשבח את אבינו שבשמים שפסח על הפתח להצילנו מן המשחית.

ולכן מבטלים אנו את מצוות השופר כשר"ה חל בשבת באהבה ובשמחה, דהלא עיקר כונתנו בתקיעת שופר אינה אלא מלכות, וביטול התקיעה בשבת יש בה ביטוי נשגב ביותר של מלכות כמבואר.

וכאשר כונתנו לשם שמים ואנוסים אנו במצוות החכמים לבטל מצוה נשגבה זו הקב"ה כביכול תוקע לנו בשמים וזוכר לנו את עקידת יצחק.

ב

הן שנה זו חל ראש השנה להיות בשבת, ומטבע הדברים הדאגה מכרסמת בנו והלב דואב ודואג - אנה אנו באים ביום הזכרון והמשפט בלא תקיעת שופר לסנגר עלינו. הלא אין כמו השופר להעלות זיכרוננו

יום זכרון תרועה

לטובה לפני מלך המשפט, והשופר מעורר את זכות עקידת יצחק, כמ"ש (ר"ה ט"ז ע"א) "אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". וכל אלה חסרנו כאשר ר"ה חל בשבת ונבצר ממנו בגזירת חכמים לתקוע בשופר.

וכבר כתב בזה הכהן הגדול במשך חכמה (ויקרא כ"ג כ"ד) "הרי זה גופיה מה שאין אנו תוקעים בר"ה שחל להיות בשבת, זה גופה עקידה רוחנית מופלגת ומועיל לרצות אותנו כמו שמרצה זכרות השופר".

אך עדיין צ"ע מה ענין עקידה רוחנית זו לסגולת השופר ולעקידת יצחק.

ונראה לפי מה שביארתי במק"א דהנסיון של יצחק היה גדול במדה מסויימת מנסיונו של אברהם אבינו, שהרי אברהם שמע מפי הגבורה ולא היה לו כל מקום לפקפק בחובתו, אך יצחק לא שמע אלא מפיו של אברהם, ומן הטבע היה שיפקפק בדברים, ויפלפל אם אברהם אביו וינסה לפרש בדרך אחרת את דבר ה'.

אך גדולתו של יצחק שלא הרהר כלל אחרי דבריו של אברהם, וקיבל את דבריו כאילו נאמרו מפי הגבורה והורה בזה דרך לזרעו לדורות עולם שאסור לפקפק ואסור להרהר אחרי דבריהם של נביאי ה' גדולי ישראל. ועלינו לקבל דבריהם בהכנעה מוחלטת ובאמונה תמימה.

ובבחינה זו גם ביטול סגולת השופר משום גזירת חכמים, וקבלת דברים כאילו נאמרו מפי הגבורה ללא כל הרהור ופקפוק, אכן "זה גופה עקידה רוחנית מופלגת" שמועילה לרצות כמו זכרון השופר ועקידת יצחק. שהרי זה כל מעלתו הנשגבה של עקידת יצחק, ועל זאת מבקשים אנו - "רחמנא אידכר לן זכותא דיצחק עקידא".

אמנם גדולי החסידות הדגישו את לשון חז"ל (שם כ"ט ע"ב) "יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת", לאמר שכאשר ראש השנה חל להיות בשבת הרי זה יו"ט לישראל, וכל כך למה.

יום זכרון תרועה

משום שאמרו חכמים (שבת ס"ג ע"א) "חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". כאשר אנחנו תוקעים בשופר ספק גדול אם קיימנו מצוה נשגבה זו בכוונה הראויה והרצויה הלא כוונת רמות ונשגבות מצינו בדברי גדולי המקובלים בתקיעת שופר, וכל אלה נשגבים מבינתנו ונעלים מהשגתנו. ואין בידינו לכוון אפילו למקצת שבמקצת מכוונות התקיעה והתרועה.

מי יודע אם המלאכים מן התשר"ת, התש"ת והתר"ת אכן יצאו מן השופר שלנו.

אבל כאשר אבינו שבשמים תוקע שבשבילנו והוא זה שמעלה עלינו כאילו תקענו, אין עוד מלבדו ואפס זולתו, והתקיעות ודאי שהן בכל הכוונות הרצויות והנשגבות. כאשר הקב"ה תוקע לנו בשמים, תקיעות אלה נעלות מכל מה שביד אדם, ואף אם גדול שבגדולים הוא, לתקוע ולהריע.

ולפיכך אמרו שאכן "יום טוב של ראש השנה" כאשר חל בשבת והקב"ה הוא שליח ציבור לתקוע לבני ישראל, הרי זה יום טוב לישראל.

ומוסיף אני על דא"ח הנ"ל, שאנו מבקשים ומתחננים - ריבוננו של עולם אבינו שבשמים, אב הרחמים והסליחות, אם אתה כבר תוקע בשופר למעננו, אנא "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו". שיהא קול השופר קול שופרו של משיח צדקנו, סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו, במהרה בימינו אמן.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

